

Tím se dostáváme k tomu, že **dítě nemá naplňovat naše potřeby**, dítě tu není pro nás, ale my pro něj. Naše potřeby se ho netýkají ve smyslu, že by mělo být tím, kdo je má uspokojovat. Není ani tím, kdo by se jim měl uzpůsobovat a chápat je. To neznamena, že nemohu od dítěte něco potřebovat a vyjednávat s ním o tom, zda mi v tom může pomoci.

Dítě by nám nemělo ničím ublížit, a to jak fyzicky, tak psychicky. Dítě by nás nemělo zranit tak, že jsme z toho ublíženi, a z toho pak viněno a výčitkami za to trestáno. Dítě by nemělo být vystaveno tomu, že má moc ublížit někomu, koho považuje za dost mocného na to, aby se ochránil. Navíc všechny pokusy o to něčím dospělého atakovat jsou obvykle činěny s cílem zažít a ověřit si ho jako mocného a jeho mocí být posléze s důvěrou samo chráněno. Pokud se mu podaří dospělému ublížit a on na to zmíněným způsobem nepříznivě reaguje, dítě se cítí logicky ohroženo a znejistěno. Je dále bezradné v tom, jak dokázat, že to nebyl záměr, a jak situaci napravit. Současně se dostává do vnitřního střetu, že zranilo, koho miluje, a k tomu ještě riskuje jeho lásku a přijetí.

Dítě není zodpovědné za naše emoce, podobně jako u předchozího by dítě nemělo být viněno za to, že jsme se ocitli v nějakém emočním stavu. To, jakou prožíváme spolu s ním a jeho konáním emoci, je naše reakce na něj a její podobu nemůže přímo ovlivnit. Stěžováním si na emoční stav jednak sobě i dítěti situaci ztěžují, a hlavně se však zbavují odpovědnosti za svojí schopnost se s emocí vypořádat. A jak se pak má dítě vyrovnat s tím, že jsem kvůli němu například rozčilen? Navíc pravděpodobně naší emoci spustila jeho emoce, s kterou se potřebuje vyrovnat a ne se starat o nás. Mnohem spíš by mu prospělo zažít nás jako ty, kteří mu ukazují jak s emocí zacházet a ne jako ty, kdo neustojí jeho emoci ani svoji a ještě mu k tomu naloží další nejistotu, bezradnost a ohrožení obdobně jako v předchozím případě.

Dítě nezlobí, to vy se zlobíte je jeden konkrétní principiální apel (podobně jako uvádí Naomi Aldort: „Dítě se nevzteká, to vy se vztekáte.“) demonstrující předchozí výzvu poukazem na to, že ať dítě dělá cokoli, za co se na něj zlobíme, jsme to my sami, kdo se v ten moment zlobíme. To, že zlobení v té souvislosti připišeme dítěti je trik, jak zastířit svoje rozladění z něj. Kdyby vás totiž ono rozladění nezlobilo, nezlobilo by vás ani dítě.

Dítě není naším vlastnictvím, nepatří nám, není žádný důvod přisvojovat si cokoli z toho, co dítě dělá, jak se chová a jak se mu daří. Je ovšem namístě si osvojit, že dítě má vždy důvod, proč jedná právě daným způsobem, a ten důvod vytváříme často my.

Dítě potřebuje podmínky nekladoucí si láskyplné přijetí a bezpečí je finální výzva, byť nepochybně je výzvou prolínající všemi

předchozími a celým tímto textem. Tuto výzvu není třeba vysvětlovat, ale připomínat si ji. Neučinit si z ní jen slovní frázi.

Náš kontakt s dětmi v jejich živelnosti a dynamičnosti je logicky vystaven situacím střetu zájmů. To, co zvykově, automaticky konáme, jsou pouhé reakce, unikáme, nebo útočíme. Liberální výchově jsou vlastní únikové reakce, direktivní výchově reakce útočné. Útok je typ reakce, kdy na tlakovou situaci odpovídáme útokem. Mezi útočné strategie patří vyčítání, vyhrožování, vydírání, vinění. Únik je typ reakce, kdy akci dítěte necháme bez odezvy, vyhýbáme se odpovědi či ze situace vycouváme. K úniku patří všechny formy výmluv, obhajování se, zamlouvání, odbíhání jinam.

Bytí s dětmi je usilování o dosažení souhry. Souhra je mistrovský kousek, který nezanechává v kontaktu tlak ani útlak. Umožní nám situaci protančit, elegantně najít průsmyk, škvírku, kterou pronikneme k řešení. Je to jako sladit krok v tanci, svým leknutím přidat se do bafací hry dítěte, upít z hrnku, který přetéká, stát se tím nejmenším pro toho, kdo potřebuje být nakrátko tím největším, být skrytí pro toho, kdo se bojí, přilehnout si na zem k dítěti, pro které naše cesta zamířila mimo jeho zájem. Takovým způsobem je často humor (ne ironie), schopnost předejít situaci, vzít situaci vítr z plachet, odlehčeně provát. Situace se stane uvolněnou, odlehčenou, nezatíženou, zbavenou tíhy, obtížnosti. Souhra je možná jen při naplnění dvou podmínek. První je plné přijetí probíhající situace a dítěte v ní. K jakémukoli vyjádření dítěte jsme v daný okamžik ochotni přistoupit jako k projevu jeho naléhavé potřeby a k formě, kterou to vyjadřuje jako k síle jeho vnitřního tlaku. Míra ostroty jeho akce je adekvátní tomu, jak zoufale situaci prožívá. A to bez ohledu na to, jak malicherné by se mohlo zdát to, proč dítě takto koná. *Jednou jsem viděl situaci, jak jeden asi tříletý kluk chtěl mermomocí motorku stejně starého kamaráda, motorku, která byla téměř totožná s jeho motorkou. Ten ovšem ani na krátkou směnu nehodlal přistoupit. Přihlížejícím maminkám se zdálo, že není co řešit, a rozhodly se, že dojde na chvíli k výměně motorek. Nesouhlasem vzpouzející se kluk, jehož vůle svoji motorku nepůjčit byla popřena, se v nestřežený okamžik vrhl na kluka okupujícího jeho motorku, svalil ho na zem a zakousl se mu do zad. Působilo to jako zvířecí scéna, kdy matka nekompromisně zakousne toho, kdo se pokusil napadnout její mládě. Musela to být obrovské bezradě a zoufalství, které dalo takovou sílu akci za záchranu a uhájení si potřeby své motorky.*

Druhou podmínkou je nebrat situaci tak, že jsem to právě já, kdo si má na sebe vztáhnout, že se mu dítě vysmívá, uráží ho, vydírá, ponižuje atd. Není k tomu žádný důvod, vztahuje se to jen k tomu, kdo to tak vidí. Je to jako v tom příběhu o ponožce s dírou. *Byla jedna ponožka, která v sobě měla díru. A protože ta díra byla v ní, neviděla ji a tak o tom ani nevěděla. Jenže zahlédla to její sestra a řekla jí to. Ona však trvala na tom, že žádnou díru nemá, že to tak vidí jen ona. Počkej, až si tě někdo vezme na sebe. Nečekaly dlouho a objevil se pan Nožka, vlezl si do ní, a hned jak ji vzal na sebe, uviděl se v ní. Sakra, zase mám díru, zaklel v sobě. No tak vidíš, ségra, on má díru, ne já.* Pustit se na cestu bytí s dětmi vyžaduje odvalu nebát se udělat chybu, dovolit si vypadat trapně, spustit v sobě hravost, opustit vlastní důležitost, experimentovat a nedržet se stereotypů, opustit mocenskou pozici autority získáním moci nad emocemi, věřit dítěti a zapojit ho do spolupráce, protože mnohdy zvládne víc než my sami. Bytí s dětmi je dobrodružství se vším všudy.

Nepřizpůsobivé chování žáků jako výzva pro učitele

Dokončení článku ze strany 11

Kompletní výroky by potom vypadaly například takto:

„Teď jsi mluvil ve chvíli, kdy mluvím (konkrétní popis chování), máme tu pravidlo V jednu chvíli mluví jeden (odkaz na pravidlo).“
„Je mi nepříjemné (popis našeho prožívání), když mluvíš ve chvíli, kdy mluvím (konkrétní popis chování).“

Pokud zpětná vazba nezabere, je namístě použít celý proces vedení, či přejít k otevřeným formám řízení.

Závěrem

Přiblížili jsme si problematiku vztahové roviny komunikace mezi učitelem a žákem v situacích reagování na nepřizpůsobivá chování. Popsali jsme, jak reakce učitele v těchto situacích mohou žákům „nabízet“ vztahová poselství, se kterými nesouhlasí. Mozek žáků vnímá tyto výroky jako ohrožující a vzniká reakce typu „vyhnutí se“. Kýžený efekt sebeřízení žáků se nedostavuje a často vzniká pseudokonflikt, při kterém se primárně řeší věcná rovina komunikace namísto vztahové.

Literatura je k dispozici v redakci časopisu.